

Honoris Causa

Václav Havel

HONORIS CAUSA

INVESTIDURA COM A DOCTOR
HONORIS CAUSA DEL DOCTOR

VÁCLAV HAVEL

Universitat de Lleida

Recull de les intervencions i lliçons pronunciades en l'acte d'investidura com a doctor *Honoris Causa* de la Universitat de Lleida del senyor Václav Havel, el 3 de desembre de 2002 a Castell de Lány (Praga).

© Edicions de la Universitat de Lleida, 2018

Disseny i maquetació: cat & cas / Edicions i Publicacions de la UdL

Fotografia de portada: Servei de Reproducció d'Imatge de la UdL

Per a més informació, visiteu la web de la Universitat de Lleida

ÍNDEX

Laudatio

Dr. Amadeu Viana San Andrés 6

Acte de doctorat Honoris Causa

Sr. Václav Havel 18

Discurs de cloenda

Dr. Jaume Porta Casanellas 21

LAUDATIO

DR. AMADEU VIANA SAN ANDRÉS

Excel·lentíssim senyor president, excel·lentíssims senyors ambaixadors, excel·lentíssim i magnífic senyor Rector, digníssimes autoritats, membres del Claustre de la Universitat, senyores i senyors.

Per a la Universitat de Lleida és un honor i una distinció especialment sentida el fet d'acollir al seu Claustre l'escriptor i dramaturg Václav Havel. M'agradaria trobar les paraules més sinceres i alhora més senzilles per pronunciar la meua laudatio del nou doctor *Honoris Causa*. Però crec que l'elogi més sincer seria una obra de teatre, i en el seu moment va ser una obra de teatre. L'any 1982, el 21 de juliol, al Festival d'Avinyó, s'estrenava en francès *Catastrophe*, de Samuel Beckett. Un any més tard Alan Schneider l'estrenava al Harold Clurman Theatre de la ciutat de Nova York en versió anglesa. Samuel Beckett, de 76 anys, va dedicar la que seria la seua penúltima obra teatral, *Catastrophe*, a Václav Havel, aleshores a la presó. No se m'acudiria invocar al començament del meu elogi una altra referència.

A *Catastrophe*, un director i una ajudant preparen una representació en un sol acte amb un sol personatge descalç sobre un pedestal. L'assumpte central és la il·luminació, que va minvant fins a centrar-se només en la cara del personatge. El director està preocupat perquè tot plegat quedi suficientment fosc. En un moment donat, l'ajudant suggereix que el personatge podria aixecar el cap, però això desperta la ira del director: "Quins acudits! Què s'ha de sentir! Aixecar el cap!". L'obra ha de representar la *Catàstrofe* del personatge. L'assaig acaba, se senten aplaudiments de fons, i aleshores el personatge aixeca el cap i mira fixament la sala. Tot torna a la fosca i cau el teló.

Catàstrofe significa desenllaç. Un personatge entre la foscor aixecant la cara seria un desastre per a una obra que vol representar la *Catàstrofe*. En l'humor, com en l'absurd, la *Catàstrofe*, el desenllaç sorgeix de l'inesperat. Aquest va ser l'inesperat elogi de

Samuel Beckett per al dramaturg Václav Havel. Què volia dir Beckett amb aquesta obra breu sobre un director de teatre que té pressa perquè ha d'assistir a una reunió? Per aquells dies de juliol de 1982, Václav Havel escriu, des de la presó: "Una flor, un peix, una galàxia, un neutrí, el sistema nerviós de l'home —qualsevol cosa que no sigui l'obra de l'home— pot provocar el nostre astorament, horror, alegria, i tot un ventall de sensacions, però en si no pot provocar la sensació d'absurd. Només allò que prové de l'home —les institucions humanes, els pensaments, els productes, les relacions, els actes humans, etc.— és capaç de provocar aquesta sensació. L'absurd és una experiència en la qual una cosa que originalment aspirava —podia o devia aspirar— a trobar sentit —o sigui, una cosa intrínsecament humana— ja no ho pretén."

Aquell mateix any 1982 Havel va ser investit *Honoris Causa* per la Universitat York de Toronto i per la Universitat de Toulouse-Le Mirail. Hi van seguir molts altres doctorats: per la Universitat de Colúmbia de Nova York, per la Universitat Comènius de Bratislava, per la Universitat Lliure de Brussel·les, per la Universitat Victòria, de Wellington, Nova Zelanda, per la Universitat de Harvard de Massachusetts, pel Trinity College de Dublín, per la Universitat de Jordània d'Amman, per la Universitat de Glasgow de Gal·les, per la Universitat de Pretòria de Sudàfrica, per la Universitat de Letònia de Riga, entre moltes altres més. Entre els premis rebuts, m'agradaria esmentar especialment el premi de Teatre *Off-Broadway*, rebut en tres ocasions (el 1968, el 1970 i el 1984), el premi Erasme rebut el 1986, el premi de la Pau dels Llibreters Alemanys (*Freidenspreis des Deutschen Buchhandels*) el 1989, el premi Carlemany el 1990, el premi Internacional Catalònia el 1995, el premi Spétial Europe, concedit per l'Associació Internacional de Crítics de Teatre, l'Institut Internacional de Teatre Mediterrani, la Unió de Teatres Europeus i el Festival d'Avinyó, el 1997, i el premi Societat Oberta, concedit per la Universitat Central Europea de Budapest, el 1999. Tot això és una important mostra del seu mestratge i de l'empremta que Havel ha deixat en cruïlles decisives del pensament al llarg de més de vint anys. De manera que ens sentim molt orgullosos i emocionats pel fet que hagi acceptat de formar part avui del nostre Claustre, aportant-hi la seua qualitat humana i acadèmica.

Václav Havel comença a treballar com a tècnic d'escenari al Teatre de la Balustrada cap a les primeries dels seixanta, on el 1963 estrena *La festa al jardí* (*Zahradní slavnost*), un

carnaval de despropòsits amb el joc de la burocràcia, la repetició i la paradoxa en primer terme. Per a Hugo, un jove mogut a progressar per la seva esperpèntica família socialista, un *garden party* organitzat per l'Oficina de Liquidació representa un bon ritual de pas, amb un joc d'inversions completament equilibrat. Un fulllet titulat *Entorn del caràcter popular de les festes al jardí organitzades per les nostres Institucions*, proporciona les orientacions necessàries per a una "sana, popular i alhora disciplinada xerínola per a tots els empleats". Costa d'imaginar una obra com aquesta sense riure, però les circumstàncies de la seua representació recorden en primer terme el caràcter absurd dels mecanismes, les previsions contràries i les instruccions formals. L'amor i la comunicació humanes són part de les instruccions dels comitès, i els personatges quan guanyen respectabilitat duen el nas roig dels pallassos. Els mots particulars esdevenen clíxés per ser usats de forma automàtica. Els acudits s'envien amb un certificat al Secretariat de Gresca i a la Comissió de Regulació Ideològica. Al tercer acte de *La festa al jardí*, enmig d'una confusió fenomenal, es liquida el Servei d'Inauguracions, com a part de la feina de l'Oficina de Liquidació, que, evidentment, serà liquidada de manera inaugural al seu torn. Això, si no vaig equivocat. Un joc binari destruït per la seua mateixa simetria, una burocràcia carnavalesca. Tot això "seguint el mètode C, que és una combinació de l'A i el B", entre repeticions, digressions i eixides de to.

Dos anys després s'estrena *El memoràndum (Vyrozumeni)*, una indagació sobre el llenguatge perfecte de l'administració, el *ptydep*, la introducció del qual és l'única causa dels ascensos en la jerarquia burocràtica. El *ptydep* és un llenguatge incompreensible per als seus futurs usuaris (tret dels tècnics lingüístics especialitzats en la seua ensenyança), que, sobre tots els avantatges, ha eliminat l'ambigüitat i la polisèmia. El *ptydep* és un maldecap per a tothom, perquè no ha fet desaparèixer les lluites internes, ni les ganes dels personatges d'anar-se'n a dinar, de celebrar festes o fumar-se un cigarret en hores de feina. Consolida una mena d'eficiència gratuïta, idònia per als funcionaris d'aquestes oficines incompreensibles. Bé, si el *ptydep* és un maldecap, potser és millor substituir-lo pel *txorukor*, un altre producte artificial que explotaria ara les semblances lingüístiques. En aquesta circularitat absurda, els personatges de Havel miren d'entendre's, crear aliances, establir pactes i indagar la realitat. Alguns tracten de complir el millor que poden

el seu deure i, com *El bon soldat Svejk*, de Hasek, empenen el seu sentit comú contra la maquinària social, amb una fortuna desigual.

La tercera obra de Havel, del 1968, *La manca creixent de concentració (Ztizená moznost soustredeni)*, presenta la distracció fonamental del Doctor Huml: un acadèmic que s'explora a si mateix com a objecte, que examina amb substancial indiferència la seua manca de satisfacció amb les dones, amb els llibres, amb les tasques ordinàries i corrents, i amb els seus experiments amb un computador d'alta tecnologia anomenat Puzuck, que adquireix sentiments i trets humans, una mica patètics, per cert. Res és personal ací: tot el coneixement que desplega l'obra s'automatitza; en la recerca de la condició humana, la vida esdevé un estereotip. I el més tràgic es barreja amb el ridícul.

M'he entretingut en aquesta primera trilogia de Havel perquè assenyala constants intel·lectuals de l'autor i alhora n'indica els fonaments dramàtics. També perquè un elogi honest no podia ni sabia passar gaire lluny de la mateixa matèria teatral amb què es va formar Havel -i els orígens intel·lectuals i literaris d'algú són Història Sagrada. La naturalesa i l'ús del llenguatge, la repetició mecànica i la paradoxa, pròpies de la trama burocràtica, i la investigació sobre la persona seran eixos del Havel més creatiu, suportats per una dramaturgia que jo qualificaria de *negra*, sovint circular, abundant en cercles viciosos, de vegades centrada en un sol personatge sotmès a examen, o simplement sota els focus, com hauria endevinat Beckett.

Després de la Primavera de Praga, de la seva participació en revistes i diaris fent crítica cívica i política, i de la important Carta a Dubcek, Havel comença a treballar en la planta cervesera de Trutnov, mentre compagina el teatre amb el compromís crític. El 1972 escriu *L'òpera dels captaires (Zebrácká opera)*, una paròdia de burladors burlats sobre el fons dramàtic de Brecht i la balada de John Gay, un imbroglie còmic sobre l'art de l'engany. Entre 1975 i 1978 produeix *Audiència (Audience)*, *Vernissatge (Vernisáž)* i *Protesta (Protest)*, entre altres, d'on emergeix el cicle de Ferdinand Van _k, el solitari testimoni de l'arbitrarietat, l'amiguisme i l'autoconformisme, que donaria peu a la màgica nit d'Avinyó del juliol del 82, amb 700 persones reunides al jardí d'Urbà V i la celebració de la sessió *Vanek a la recerca del seu Autor*. El contrast entre la solitud del testimoni i el compromís social serà expressat més tard en clau esperpèntica en Largo

Desolato, possiblement l'obra més coneguda de Havel, escrita el 1984, després de la seua llarga estada a la presó. *Temptació (Pokouseni)* i *Redreçament (Asanace)*, del 85 i del 87, respectivament, són dues obres sobre l'esperança i la realització humanes, la primera muntada com una paròdia del Faust, i la segona articulada sobre la continuïtat i el canvi personals, on l'enamorament sovint és un parany imprevist, la lògica el pretext d'un emmascarament, i on la mateixa exageració còmica o ridícula contrasta amb la més supina trivialització del llenguatge. Ací Havel submergeix l'heroisme en la crítica lingüística i semàntica, i converteix la seqüència tràgica en una farsa sobre l'amor i la lògica. La farsa sempre afirma que la vida és boja, per damunt de la tragèdia i l'embolic.

Havel com a dramaturg s'insereix en la tradició europea del teatre de l'absurd, al costat d'autors com Ionesco, Beckett o Pinter, i enllaça amb el corrent centreeuropeu de gent com Mro_ek o Órkény, la cara est del teatre de l'absurd, com la va anomenar Esslin, vinculada a descripcions realistes i grotesques. El teatre de l'absurd explora en l'escena la mateixa condició humana, despullada dels atributs superficials, indaga en les rutines lingüístiques i en el coneixement primari que adquirim de l'experiència. Com s'ha preocupat d'assenyalar el mateix Havel, l'absurd no mena a la desesperança, en la mesura que representa l'obertura cap a les situacions i la mateixa vida. Trobo en les *Cartes a Olga* la millor formulació d'aquesta obertura del sentit cap al misteri i la multiplicació de significats: "El que jo entenc per "sentit de la vida" no tan sols no té el caràcter d'una informació ni res palpable susceptible de ser transmès, sinó que no és quelcom que es pugui conèixer "objectivament" o captar com un concepte. No és de cap de les maneres quelcom complet o finit, que existeixi pel seu compte. Qualsevol intent de captar el sentit de la vida com si fos quelcom comprensible genera únicament la pregunta de què és el que se'ns està oferint quan se'ns parla del sentit de la vida. (...) Per a mi, la idea d'un coneixement complet i finit que ho explica tot sense generar noves preguntes va unida amb la noció de final (...). Qualsevol cosa significativa que mai s'hagi dit en aquest sentit (...) es caracteritza, segons ho veig jo, per la seua natura dramàticament oberta, inacabada".

La reflexió sobre l'absurd i les condicions pròpies que generen el pensament humà ha estat un interessant motor intel·lectual a Europa durant bona part del segle XX. El

teatre de Václav Havel ha sabut acoblar les rutines i la mecanització del sentit amb les preguntes i la indagació sobre l'experiència. Les seues inversions i repeticions cícliques resulten innegablement còmiques. El sentit de l'humor i l'absurd recuperen la idea d'una festa original, de la frescor i l'espontaneïtat de les activitats humanes. En certa manera, aquest és també un homenatge a l'estirp dels pallsos. A través del que no sabem, del joc, de la pregunta original, de la sorpresa de la intel·ligència, arribem a tenir una idea pròxima del món. L'humor ens torna a l'estat humà quan la resta de coses s'allunyen i ens refreden. Aquest retorn a l'estat humà és possible mitjançant l'experiència dramàtica, emprant la circularitat i la digressió. Hauriem d'aprendre a utilitzar l'humor com a procediment heurístic i també com a recurs moral, per tal de concebre alternatives a partir de la fantasia i el despropòsit, i per recuperar una necessària estabilitat humana, entesa com a equilibri davant les dificultats. Aquí també hauriem de recórrer al mestratge de Havel (cito uns mots del seu discurs de 1999 davant la Universitat Central Europea): "No hi ha pas unes guies exactes. Possiblement no hi ha guies de cap mena. L'única cosa que puc recomanar en aquest estadi és sentit de l'humor, l'habilitat per veure coses en el seu costat ridícul o absurd, per riure d'altres i de nosaltres mateixos, una mena de sentit de la ironia envers qualsevol cosa que mereixi una paròdia en aquest món. En altres paraules, només puc recomanar perspectiva i distància. Consciència davant les més perilloses menes de vanitat, tant en els altres com en nosaltres. Un esperit clar. Una modesta certesa sobre el significat de les coses. Agraïment pel regal de la vida i valor per prendre responsabilitats per ella."

La creació d'humor està vinculada a l'apreciació dels contextos i a l'ús de la paraula. L'activitat dramàtica de Havel va estar acompanyada des d'un principi de la seua presa de paraula en fòrums públics, primer davant altres escriptors i cada vegada més davant l'autoritat, fent un ús singular del gènere epistolar. La *Carta 77* representa simbòlicament aquest compromís públic, però van haver molts altres escrits més, i una participació sostinguda en revistes i *samizdats*. No em refereixo només a la seua activitat crítica contra el règim comunista, que el va dur a organitzar el Comitè en Defensa dels Oprimits Injustament (*VONS*), o a recloure's, durant el que anomenariem després la Revolució de Vellut, amb el Fòrum Cívic, als camerins de la *Laterna Magika* aquella tardor del 1989, després d'un seriós recorregut per la majoria de teatres de Praga recordant-nos

el paper dinàmic i catalitzador de les sales teatrals de tants llocs d'Europa. Estic pensant també en el magnífic discurs que Maximilian Schell pronuncià en nom de Havel aquell mateix any 1989 davant els llibreters alemanys amb ocasió del premi de la Pau: aquell discurs en què la paraula que venia de l'est europeu cobrava un valor insòlit davant les inversions situacionals i "el matalàs asfixiant de milers de paraules buides" sota el qual van haver de viure tant de temps.

Com recuperar el sentit del discurs davant un auditori acostumat a la llibertat d'expressió, quan es venia d'un país on, precisament, el discurs era menystingut i devaluat? Havel s'enfrontava a un doble dilema: reconstruir el sentit original dels mots i alhora reclamar el valor de la llibertat per reconèixer les diferències i els significats. Havia de combatre al mateix temps contra la saturació i contra la manca. El seu tema era la comunicació, i desenvolupà, en aquest i en altres discursos, allò que s'ha anomenat (no sense ironia) la *Lingüística Orwel·liana*, el mètode segons el qual caldria explicar com és que el llenguatge ens oculta tantíssimes coses sobre la realitat. Practicant una autèntica semàntica aplicada, una prudent desconfiança cap a l'instrument lingüístic, Havel esmicolava els eslògans si els clixés de finals dels vuitanta. El significat d'un mot és una història: la història dels seus usos, el diccionari de les seues aplicacions, i Havel s'endinsava en aquestes trajectòries, glossant els canvis i els contrastos, en un esforç inaudit per rescatar el sentit original de la paraula com a transformació dels contextos i les situacions. Aquest sentit elemental, metafòric i màgic alhora, és el que connecta els mots amb les accions de cada dia. És metafòric perquè explora la dimensió creativa i la fantasia de les analogies; és màgic perquè desencadena accions pel contacte i la coincidència. Executant un model pròxim al de l'orador clàssic, la carta o el discurs públic, Havel s'acostava a l'oralitat i enllaçava amb el context immediat, concret. De manera que la seua poètica responia també a una ètica de les situacions, esdevenia una mena de poethics, com hauria dit Lewis Carroll. Per a Havel la paraula era i és (i aquesta és la seua lliçó encara) memòria i pràctica alhora, alguna cosa que convida al misteri i al mateix temps a la prevenció sobre l'abús.

Poques vegades en la sociolingüística moderna la persona és el subjecte de la comunicació. La distinció establerta entre parlants i oients consagra un mode molt efectiu

d'alienació. La veritat és més simple i alhora més complicada. Quan algú diu una cosa, ell és el seu primer oient, no podem dir coses sense que les sentim nosaltres mateixos. Aquesta elemental complexitat passa completament desapercibuda en els corrents d'estudi recents, consolidant una gradual deshumanització. Una de les funcions de la paraula és la reflexió, i aquest ressò personal i directe sustenta la consciència i la veritat. Aquesta idea d'algú que escolta, com a jutge pròxim i primer oient, ha estat un dels temes angulars de Havel, amb importants conseqüències polítiques i ètiques. Com els antics oradors també, Havel ha unit la preocupació per l'ús de la paraula amb el coneixement de la persona i l'acció política. Ens ha fet present la vinculació clàssica de la retòrica amb l'activitat pública, així com el perill de la corrupció i la necessitat d'alertar sobre la frescor i la responsabilitat en el llenguatge.

De manera que les oportunitats per a la manifestació pública, els discursos polítics i acadèmics de Václav Havel, constitueixen peces literàries i intel·lectuals de primer ordre. Escrits i reculls com *Power of the Powerless* (1985), *Politics and Conscience* (1986), *Disturbing the Peace* (1990) o *The Art of the impossible* (1997), centren les qüestions de la constitució personal com a unitat comunicativa i crítica, del compromís públic del discurs, i de la construcció de la realitat com a font de significats. La sàvia aportació de Jan Patočka, el filòsof que reconcilià Plató amb Europa recordant-nos que el coneixement filosòfic de l'ànima humana era part de la nostra herència cultural, recorre fructíferament aquestes pàgines. En la persona que estem avui investint *Honoris Causa*, celebrem que la filosofia hagi sortit de la discussió acadèmica i els prestatges de les biblioteques, que recorri els teatres i formi part de la diversió i la vida humanes, que s'expressi públicament davant els fòrums més diversos, que sigui una confessió i també una crítica, que formi part de l'univers de coses aplicables del nostre món amb la funció precisa de crear il·lusions i perspectives, que reconegui la seua vinculació amb la paraula i amb les persones.

El resultat d'aquestes reflexions és múltiple. A les *Meditacions* d'estiu (1992), Havel posa ordre a les seues idees sobre els afers públics, de manera congenial a les reflexions dels pensadors del començament, de pioners intel·lectuals com els evocats a *The first new nation*, de Lipset (1979), amb el seu gust per la novetat i les coses naixents. L'anàlisi

lingüística acompanya una vegada més l'anàlisi política. La seua prevenció davant el desgast i la corrupció del llenguatge estimula l'aprofundiment en la crítica de les finalitats. La idea d'una planificació estricta i ordenada de la realitat, la utopia de la direcció científica de totes les coses, li causa un profund disgust. L'impuls de la vida és imprevisible. L'obediència a les consignes prefixades d'una organització, en comptes de la natural atenció als fets i al que signifiquen estrictament les paraules, és una forma de distorsió, una corrupció dels nivells d'intel·ligibilitat. És millor començar pel principi i ajustar el que volem dir al que volem fer, i viceversa. El mercat, actuant en solitari com una bateria d'interessos i obligacions supremes, no mereix el seu entusiasme. Allò que pertany al pis de baix no pot suplantar el pis de dalt, els principis i les actituds ètiques i humanes. Els sistemes existeixen per als homes i no els homes per als sistemes. Europa és una xarxa comuna de referències i best és una part espiritual important d'aquesta trama. Europa es reconeix quan uns europeus parlen d'altres europeus. Havel va ampliant el seu cercle de reflexions, en la mesura que concorren ocasions per fer-ho i nous àmbits de discussió pública, però el poder atractiu del seu pensament es manté intacte. Troba nous temes i noves raons per exercir la prudència i l'autocrítica. Mentrestant, desenvolupa una argumentació impecable i sense trampes, millora el seu estil i perfila el pes i la direcció de les seues propostes. Aquesta argumentació precisa i honesta és un altre dels seus mèrits, i un excel·lent motiu per reclamar avui el seu mestratge.

Però només les *Cartes a Olga* (Dopisy Olze, 1983) ja serien un esplèndid document per mostrar al professor Havel agraïment i reconeixement. Per sort o per desgràcia, les *Cartes a Olga* pertanyen a aquesta mena d'escriptura magnífica, tan abundant i important a Europa, sortida d'una estada a la presó. Amb tota la sinceritat i la incertesa que fan al cas, les *Cartes a Olga* són, a més de cartes d'amor, un intent en positiu de reconstrucció d'una vida possible, intel·lectualment rica i amb una enorme perspectiva social i humana. Crec que avui es poden llegir perfectament com un assaig, on el teatre, els detalls de la vida de cada dia, l'enyor dels estimats, la reflexió sobre l'esperança i l'existència, i els projectes de canvi personal es combinen de forma admirable i elegant. Probablement, quan el segle XX i les seues passions quedin molt lluny, romandrà alguna cosa que molt generalment podríem anomenar filosofia de l'existència, on noms com Heidegger, Beckett o Levinas destacaran entre molts. En aquesta herència del segle XX, les *Cartes a*

Olga seran una baula important, decisiva per copsar els ancoratges de la filosofia amb la vida. Intel·lectualment avui ací estem reconeixent el gran valor d'aquesta reflexió lliure i sensible que són les *Cartes a Olga*, el valor de l'assaig per connectar coses concretes amb temes genèrics, experiències doloroses i la comprensió dels fets, premisses lògiques i la indagació de l'inescrutable. Estem reconeixent la sensibilitat del seu autor, el professor Václav Havel, per abordar l'interior del ser, els seus anhels i pors, els instants de desesperança i els seus matisos, la transformació dels humors, la confessió, l'elaboració del record, la passió per l'examen. Les Cartes ens recorden que la filosofia més interessant no ha estat mai un projecte abstracte o acabat. Ha sorgit sovint de la precarietat, d'un diàleg inconclus, d'una fragilitat estrictament personal. Aquesta fragilitat, expressada en uns rars termes de bellesa i d'autoconeixement, és la matèria de què estan formades les *Cartes a Olga*.

Com els humanistes, com Comenius, Erasme o Vives, que va escriure un assaig encès contra la igualtat forçada de les comunitats humanes, l'obra de Václav Havel s'adreça sobre les condicions concretes del saber. Parteix del seu context immediat per desenvolupar-se com a crítica i com a projecte. Invoca la necessària flexibilitat humana, també la fallibilitat, com a argument davant les pretensions de totalitat, de programa i de càlcul. Aprecia la implicació en les diferents facetes de la realitat, la connexió entre el pensament i la varietat de coses que fem. Com a actitud intel·lectual, continua el tarannà antidogmàtic, obert i interdisciplinari dels humanistes del Renaixement, i com en ells també, l'obra es vincula a la paraula i al diàleg efectiu. Admet bé la sorpresa i la incertesa característica de l'activitat humana, incloient la incertesa fonamental i contingent de l'existència. Finalment, com Erasme, sap engegar a rodar la formalitat, prendre distància i invocar la necessària follia de la vida per desfer el nus tràgic i emprendre accions impensables. Sí, aquesta follia d'Erasme ha estat reclamada per Václav Havel per repensar Europa, aquesta inversió de valors ha estat invocada per Havel com a alçaprem per moure el món, mostrant-nos com l'humor pot excitar la imaginació, i el valor subversiu de la paròdia i el grotesc: la follia d'Erasme contra les follies perpetrades pels europeus, la imaginació dels humanistes contra el dogmatisme.

Estem orgullosos que Havel hagi estat elegit en quatre ocasions com a president del seu país, com a darrer president d'una Txecoslovàquia democràtica i com a primer president de la República Txeca. És ben clar que un president escriptor i dramaturg ha alimentat positivament la imaginació dels europeus, un president del Renaixement europeu, per tantes coses, que potser en els pròxims anys tornarà a tenir temps per a ell i per escriure, i que durant aquests darrers anys ha propagat pels espais públics esperança i honestat. *Catàstrofe* és un terme que serveix tant per a l'absurd de la tragèdia com per a l'absurd de la comèdia, que evoca la ironia de l'inesperat i el decurs insòlit de la vida. A través de l'homenatge de Beckett a Havel, percebem també alguna cosa més enllà del teatre, un personatge que aixeca el cap potser quan no s'ha acabat del tot ben bé la funció. Amb aquesta metàfora, aixecar el cap és alguna cosa més que participar en una obra de teatre. Prenguem aquests fets, i els que han continuat, amb bon humor i comprensió.

Moltes gràcies.

ACTE DE DOCTORAT *HONORIS CAUSA*

SR. VÁCLAV HAVEL

Senyor rector, digníssimes autoritats acadèmiques, senyores i senyors.

Tenia en forta consideració, durant els darrers anys, el fet que l'antiga Universitat de Lleida, en repetides ocasions, em volgués atorgar el grau de doctor *Honoris Causa*, però la meua farcida agenda de treball no em permetia traslladar-me a aquesta ciutat. Tot i que m'adonava que se m'oferia una gran honra, també era conscient que el temps anava passant i, malauradament, no podia materialitzar l'acte per culpa de preocupacions quotidianes, moltes vegades banals.

És per aquesta raó que els estic molt agraït, per haver-me resolt, finalment, aquest problema en haver decidit nomenar-me i designar-me doctor *Honoris Causa* aquí, en el marc del mateix Castell de Praga.

Vostès m'han causat de veres una gran alegria perquè, si reflexiono sobre les honres oficials que l'home pot assolir a la vida pública, les acadèmiques segurament es troben entre les més valuoses i preuades. Dins l'evolució de la nostra civilització, l'ensenyament superior ha fet un paper totalment insubstituïble. Les universitats han estat, des de sempre, institucions que s'han esforçat no sols per al progrés científic, sinó que, precisament en benefici de crear un àmbit fructífer per a aquest progrés, han anat conreant successivament la humanitat amb tots els seus atributs fonamentals, tal com són el pensament lliure, el dret de divulgar els coneixements, la dignitat de l'home i altres drets humans. A les universitats, amb freqüència malgrat les adversitats del medi social circumdant, s'enfrontaven diferents corrents intel·lectuals —fins i tot ideològics els portadors dels quals van ser ciutadans d'altres nacions. Per la seva importància, moltes universitats sobrepassaven les fronteres de llurs respectius estats i van ser llocs on es trobaven les nacions en camp neutral de pau. De fet, sense les universitats no em podria imaginar de cap de les maneres l'aspecte actual del món contemporani.

En aquest sentit, a la península Ibèrica es va produir una situació única. Durant llargs segles s'hi barrejaren la tradició de l'antiguitat amb l'erudició i les cultures cristiana, musulmana i jueva. No és gens estrany, doncs, que hi sorgissin algunes de les primeres universitats i que moltes idees allà nascudes s'anessin propagant Europa enllà. Ja a l'edat mitjana van arribar fins a nosaltres, al centre d'Europa.

La celebèrrima història de la Universitat de Lleida participa en aquesta evolució i m'infon un gran respecte. En rebre en aquests moments de les seues mans el doctorat *Honoris Causa*, amb tots els símbols que s'hi uneixen, sento una gran responsabilitat.

Senyor rector, benvolguts presents,

Vull assegurar-los que procuraré complir les tasques morals a les quals em compromet la investidura de doctor *Honoris Causa* i, conjuntament amb vostès, contribuir, mitjançant la meua minúscula aportació, a l'esforç de la seua Universitat per al progrés general.

Moltes gràcies.

DISCURS DE CLOENDA

DR. JAUME PORTA CASANELLAS

Amb aquest acte d'investidura del doctor Václav Havel com a doctor *Honoris Causa* de la Universitat de Lleida, al Castell de Lány avui tres de desembre, mantenim una tradició universitària europea molt arrelada en la història de les universitats, tradició que va molt més enllà de ser una mera litúrgia ancorada en el passat. Aquest doctorat *Honoris Causa*, distinció acadèmica del màxim rang que atorga una universitat, representa un reconeixement a la persona del doctor Václav Havel i, al mateix temps, suposa un enriquiment del Claustre de doctors de la Universitat de Lleida.

El doctor Václav Havel és un intel·lectual que ocupa un lloc preeminent i que s'ha convertit en un referent cultural. Una persona que ha desenvolupat un paper important en el camí del seu país cap a la democràcia, actuant primer des del món de la cultura i, posteriorment, des de la política, com a president de la República Txeca. Ha mantingut sempre una posició personal regida per l'ètica i el seu tarannà ha estat allunyat en tot moment de qualsevol totalitarisme. El doctor Havel és un home que ha cregut en el poder de la paraula, de la paraula lliure, i per a qui a Occident és necessària una "revolució moral i existencial" perquè hi hagi una renovació ètica i per passar al que ell no dubta a anomenar la postdemocràcia.

Entre la ciutat de Praga i la de Lleida es pot establir un paral·lelisme gràcies a les seues universitats. A ambdues ciutats va sorgir a la mateixa època la preocupació per l'educació dels ciutadans. Les accions, en un cas del rei Jaume II d'Aragó, el 1300 i, a l'altre, de l'emperador Carles IV al 1348, van conduir a la creació de sengles universitats. Per consegüent, Lleida té la universitat més antiga de la Corona d'Aragó, mentre que Praga, amb la Universitat Carolina, té la universitat més antiga del Sacre Imperi Romà. D'aquelles institucions universitàries medievals es poden destacar dos aspectes. Un és que les poblacions universitàries podien ser molt mòbils, ja que cap frontera s'oposava a la circulació de les persones entre universitats i que el *jus ubique docendi* donava caràcter universal als diplomes.

El segon aspecte a destacar és l'origen social dels estudiants. Els nobles no van ser mai molt nombrosos a la universitat medieval; els estudiants eren els fills de professionals i d'artesans, per als quals anar a la universitat suposava una via d'ascens social i de millors ingressos o d'aconseguir posicions més prestigioses.

La universitat actual està fomentant la mobilitat dels estudiants i pretén arribar a un nou *jus ubique docendi* en el marc de la Unió Europea amb la Declaració de Bolonya. La universitat ha de seguir mantenint el seu esperit crític cap a dins i cap a fora de la institució i no pot quedar-se al marge dels temes que preocupen els ciutadans de la nostra època, ja siguin els del seu entorn més proper o més remot. La mundialització ens fa participants d'una visió més àmplia del món i, per això, més responsables d'alguna cosa que ja no ignorem. Però no existeix una única mundialització, sinó moltes.

En l'avançar en aquesta direcció no podem perdre la nostra identitat ni desentendre'ns del sentit de la nostra vida. Necessitem conèixer-nos bé i, com afirmava l'historiador Jaume Vicens Vives, per aconseguir-ho "necessitem la col·laboració dels poetes, dels novel·listes, dels escriptors, dels esperits que posseeixen el do d'intuir, sense documentació prèvia, els batecs més ocults de l'ànima d'un poble". Uns poetes, uns novel·listes, uns escriptors i uns assagistes que siguin d'una sinceritat absoluta. Així podrem conèixer i mantenir la nostra identitat.

Per aquests motius necessitem en el nostre claustre intel·lectuals del relleu humà del doctor Václav Havel, que ha rebut el premi Catalònia el 1995 i el Príncep d'Astúries el 1998 i ara rep el reconeixement de la Universitat de Lleida. El doctor Havel és un home de pau, per al qual la política no pot separar-se de la moral per estar al servei de la veritat i del progrés. Vincular la Universitat de Lleida a persones amb una trajectòria tan destacable i amb un valor moral com els del doctor Václav Havel suposa ampliar horitzons, poder comptar amb el seu consell i amb el seu impuls intel·lectual. Reflexionar sobre la seua persona, la seua línia de pensament i les seues aportacions ens ajudarà a seguir desenvolupant el nostre paper com a universitaris compromesos amb la universitat i amb la societat. Per complir amb "l'obligació de somniar utopies i superar la por", en paraules del mateix Vaclav Havel.

Universitat de Lleida